

Базир І.В., магістр Київського
університету права НАН України

ЩОДО ПОНЯТТЯ СТАТЕВОГО НАСИЛЬНИЦЬКОГО ЗЛОЧИНУ В КРИМІНОЛОГІЇ

Криміногенна ситуація в сучасній Україні є складною, відбувається значне зростання кількості вчинених тяжких насильницьких злочинів. Протидія насильству є однією із складних і першочергових для вирішення проблем, що стоять сьогодні перед людством, оскільки його наявність проявляється в різних сферах життєдіяльності, у тому числі у сфері статевих стосунків. Упродовж останніх років кількість статевих насильницьких злочинів в Україні зросла, що викликає обурення в суспільстві. Так, набула розголосу справа про групове зґвалтування та вбивство Оксани Макар, що сталося [9 березня 2012 року](#) в місті [Миколаїв](#). А зволікання правоохоронних органів із розслідуванням справи так званих «врадіївських гвалтівників» (30 червня 2013 р.), коли співучасниками групового зґвалтування Ірини Крашкової стали два офіцери міліції, призвело до масових протестів населення та штурму будівлі районного відділу міліції. Водночас не слід забувати про значну латентність статевих злочинів. Саме жінки традиційно складають основну частину потерпілих від статевих злочинів, найбільш небезпечними з них є зґвалтування, від яких за офіційними даними щороку потерпає майже тисяча осіб.

Серед різноманітних видів насильства статеве є одним із найнебезпечніших. Адже суспільна небезпека статевих злочинів визначається не лише заподіянням шкоди статевій свободі чи статевій недоторканості особи, але й наносить серйозну шкоду здоров'ю, честі і гідності особи, а якщо мова іде про дітей - то й їх нормальному фізичному, психічному та соціальному розвитку. У разі вчинення статевих злочинів особа посягає на такі особисті блага людини як сексуальні (статеві) права і свободи, а також на встановлений і охоронюваний законом порядок у сфері статевого життя. Кожен статевий злочин спричиняє тяжкі наслідки для жертви, оскільки завдає моральних та фізичних страждань. Наслідками згвалтування можуть бути не тільки тілесні uszkodження або смерть потерпілого, а й порушення репродуктивної функції організму, вагітність, яка ганьбить потерпілу, зараження венеричними чи іншими хворобами, соціальні труднощі у шлюбі, родині, у стосунках із сусідами, колегами, що може призвести до розірвання шлюбу, розвитку різних сексуальних розладів і навіть до самогубства. Наслідки такого насильства у виді психічної травми залишаються у жертви на дуже тривалий час, іноді на все життя.

Статева свобода є складовим елементом конституційно - правового статусу особи з урахуванням загальнолюдської цінності. Її охорона ґрунтується на засадах рівності, автономності й самостійності учасників суспільних відносин. У статевих відносинах кожна людина керується своєю автономною волею, власним законним інтересом. Ознаки, зміст і вияв автономності цієї волі у статевих відносинах нічим не відрізняються від автономності волі суб'єктів будь-яких інших правовідносин. Тож цілком закономірним є те, що будь-які діяння, що посягають на статево свободу і статево недоторканість, учинені всупереч волі особи, визнаються злочинами, а особи, щодо яких учинені такі діяння, - потерпілими від злочину.

Статевими злочинами звичайно називають злочини, спрямовані проти життя, здоров'я, свободи та гідності особистості. Зазначені злочини досить різnorідні, як за своїм змістом, так і за своєю спрямованістю. Кожний з цих злочинів має певну специфіку.

Насильство як кримінологічна категорія потребує системного методу (підходу) у його вивченні. Адже, воно є складним, багатовимірним феноменом, який обумовлений низкою біологічних та соціальних факторів. У поняття «наси́льницький злочин» вкладається, на перший погляд, різноманітний зміст, але він визначається своєрідною однотипністю. О.М. Джужа, визначаючи наси́льницьку злочинність, відзначає її як сукупність умисних посягань, спрямованих на втручання у фізичну і психічну цілісність жертви злочину з метою заподіяння їй смерті або тілесного ушкодження.

Статеве насильство все частіше розглядається як модель наси́льницької поведінки взагалі, а не як окремі, випадкові емоції. Ця модель характеризується дуже розмаїтістю, що бере початок із вроджених спотворених прагнень або задатків, гіпертрофованих статевих потреб, які активізуються зовнішніми впливами, зокрема негативними соціальними умовами, які «супроводжуються нервовими і психічними захворюваннями, вживанням наркотиків, пияцтвом тощо».

А.Ю. Журавльов поділяє статеві злочини за способом вчинення злочину на 2 групи: наси́льницькі статеві злочини; ненаси́льницькі статеві злочини. Вчений під наси́льницькими статевими злочинами розуміє злочини, вчинені шляхом здійснення статевого акту або задоволення статевої пристрасті проти волі потерпілого, із застосуванням фізичного або психічного насильства або з використанням безпомічного стану потерпілого. Останні у кримінальному праві передбачені у такі складах: зґвалтування (ст. 152 КК), наси́льницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом (ст. 153 КК), примушування до вступу в статевий зв'язок (ст. 154 КК).

Наси́льницькі статеві злочини вчиняються шляхом здійснення статевого акту або задоволення статевої пристрасті всупереч волі потерпілого, із застосуванням фізичного або психічного насильства чи з використанням безпомічного стану потерпілого. Наси́льницькі статеві злочини слід розуміти як суспільно небезпечні умисні дії, що посягають на статеву свободу і статеву недоторканість особи та супроводжуються застосуванням фізичного або психічного насильства до потерпілого.